

ГОЛОВНИЙ УБІР ЯК СИМВОЛ ШЛЮБУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ

Найважливішою функцією головного убору як складової традиційного вбрання є знаково-ритуальна. Саме зміна головних уборів молодої маркувала етапи весільного обряду. Вид, матеріал і техніка виготовлення таких виробів змінювалися, але їхнє значення залишалося постійним.

Ключові слова: українська традиційна культура, сімейна обрядовість, шлюб, головний убір, намітка, убрус, серпанок, очіпок, пулка, хустка.

Важнейшей функцией головного убора как составляющей части традиционного костюма является знаково-ритуальная. Именно смена головных уборов молодой маркировала этапы свадебного обряда. Вид, материал и техника изготовления таких изделий менялись, но их значение оставалось неизменным.

Ключевые слова: украинская традиционная культура, семейная обрядность, брак, головной убор, «намитка», «убрус», «серпанок», «очипок», «пулка», «хустка».

Symbolic-ritual function of headdress as a component part of the traditional attire is the most important one. Just the change of head fineries of the bride has marked the stage of wedding ritual. The form, material and technique of the producing of such articles has been changing, but their significance was unchangeable.

Keywords: Ukrainian traditional culture, family rites, marriage, headdress, *namitka*, *ubrus*, *serpanok*, *ochipok*, *pulka*, *hustka*.

Розгляд вбрання як знакової системи будь-якої традиційної культури став загальноприйнятим в етнологічній науці [22, с. 97]. Костюм слугував своєрідним паспортом, який репрезентував особу власника як етнофора, уродженця окремого населеного пункту, території та регіону, людину певного соціального стану, статусу та віку.

Чи не найважливішим елементом цієї знакової системи були головні убори [22, с. 105]. З трьох функцій складових костюма – естетичної, захисної та знаково-ритуальної – саме для головних уборів остання була визначальною. Особливо це стосувалося жіночого традиційного костюма.

Упродовж розвитку вітчизняної етнологічної науки головні убори здебільшого розглядали як складову комплексу вбрання. Хоча дослідники родинної обрядовості, фіксуючи перебіг весільних обрядодій, акцентували правозакріплююче значення зміни головних уборів.

У традиційній культурі дорослою, повноправною особою визнавалася лише одружена людина, проте весілля як ініціальний акт розглядалося швидше для дівчат. Характерним є прислів'я, яким налякали на час закінчення відвідин весілля: «Поїли-попили, **молоду** бачили». На

пряме питання до інформантів, чому майже завжди в оповіді про весілля вони розповідають про молоду і що саме робить молодий, ми отримали певне здивування і таку відповідь: «А молодий нічого не робить – молодий **молодіє**». Саме зміна головних уборів молодої як знак зміни її статусу, а відповідно й молодого та усієї родини, і слугувала маркером етапів весільної обрядовості.

Уже в першому описі українського весілля, здійсненому наприкінці XVIII ст. Г. Калиновським, обряд «покривання молодої» був визначений як такий, що символізує остаточне здійснення шлюбу [3, с. 112]. Відтоді його значення як «своєрідної кульмінації, переломного моменту традиційного весілля» [22, с. 109] не переглядалося і не заперечувалося. Однак предметний ряд згаданого ритуалу – який саме головний убір виконував ритуальну функцію, а які мали винятково профанне значення, чи відбувалися в трактовці цих предметів якісь зміни – у цьому одностайності в дослідників українського костюма та обрядовості не було. Тож вирішення цього питання й становить проблему нашої розвідки.

До середини XX ст. дослідники української традиційної обрядовості, ведучи

мову про ритуальне значення зміни головних уборів під час шлюбних церемоній (звичайний дівочий головний убір на весільний дівочий головний убір – на дівичвечорі чи вінкоплетинах; дівочий весільний головний убір – вінок – на жіночий, а саме: намітку / серпанок / завивало), здебільшого звертали увагу на якість і колір головного убору, яким покривають молоду («як біль білесеньке, як папір тонесеньке» [5, с. 272]; «біла імла» [5, с. 273]; «чепець зелений» [5, с. 274]; «грубе, як ряднянка, чорне, як каглянка» [5, с. 271] – останнє радше виняток), а також на форму та назву («намітка», «убрус», «серпанок», «завивало», «корона», «очіпок» чи «чіпець», «каптур», «каптур рогатий» [5, с. 271–278]). Питання походження й виготовлення весільної атрибутики, яка мала готуватися не під час весільних ритуалів (як коровай та інші види обрядового хліба, вінки й віночки, гільце, прапор), а заздалегідь, етнографами майже не розглядалися, адже темою досліджень обирався перебіг ритуальних дійств.

Таким чином, виготовленню ритуальних головних уборів початкового етапу весільної драми – вінкам та віночкам – увагу приділили, однак той головний убір, що саме й символізував не тільки перехід дівчини до стану лімінальної особи (як вінок), а вже остаточне набуття нею дорослого, одруженого статусу, описували досить побіжно: тканина «набрана в Криму» [5, с. 271]; «біле полотнище, з обох кінців вишите червоними нитками» [7, с. 434].

Підготовку посагу і тканих предметів, що входили до нього й використовувалися як атрибути на весіллі, описували вчені-дослідники українського і слов'янського ткацтва та одягу Д. Зеленін [10], Н. Лебедева [8], Г. Маслова [15], К. Матейко [16], О. Боряк [4] та ін.

У виявленні генезису дівочих і жіночих головних уборів, особливостей використання їх як ритуальних предметів та переведення у статус профанних речей, у вирішенні питань виготовлення й походження таких виробів вагомими є регіональні та локальні студії, різночасова фіксація фактичного матеріалу відмінних історико-етнографічних регіонів та етнографічних зон України [1; 2; 6; 7; 9; 11–13; 17; 20; 21; 23].

Монографія сучасної дослідниці доктори мистецтвознавства Г. Стельмащук [19]

стала першим комплексним дослідженням головних уборів і зачісок як єдиного предметно-світоглядного феномену української традиційної культури від давнини до початку ХХ ст. Авторкою запропоновано логічну класифікацію головних уборів, основою класифікаційної одиниці яких є функція; описано всі загальні, регіональні та локальні види й форми головних уборів різних соціальних груп українців; розкрито роль атрибутів, символів і знаків у головних уборах, зокрема й обрядових.

Основними джерелами інформації про український традиційний костюм нині є колекції Музейного фонду України та інших держав [24], де зберігаються предмети переважно ХІХ–ХХ ст., письмові (літописи, актові, майнові та правові документи, мемуари й белетристичні твори, польові етнографічні матеріали) і зображувальні (парсуни, портрети, літо- і фотографії) матеріали відповідного періоду, цінність яких визначається не тільки фіксацією наявності певних головних уборів, але й, що не менш важливо, способу їх носіння. Письмові, зокрема судові, документи нерідко містять вкрай важливий фактологічний матеріал стосовно правового та знакового значення головних уборів.

Важливим джерелом інформації з обраного нами питання є фольклорні твори: ліричні, жартівливі та, головним чином, весільні пісні різних регіонів України дають досліднику неоціненний матеріал щодо номенклатури жіночих і дівочих головних уборів, їхньої колористики та значення в народній культурі [5; 18].

Перші згадки про головні убори українок сягають ХІІ ст. і стосуються норм звичаєвого права. Безумовно, найбільш ранні зображення відтворюють одяг вищих верств суспільства. Вони свідчать, що основою комплексу головного вбрання жінки були тканини білого кольору (вірогідно, лляні або конопляні), які повністю прикривали волосся, шию та плечі власниці. Доповненням до цього комплексу, що водночас і притримував його, нерідко слугував шапкоподібний головний убір.

Головні убори українки були віхами її зростання, змін у статусі та віці. Від першого кісника – стрічки, яку вив'язували довкола голови над чолом, – та ще дитячого вінка, до якого не чіпляли стрічок, до дівочих пов'язок, стрічок і вінків дівчина доросла до апофеозу своєї молодості –

дівування та весілля, символом яких були весільний вінок (високий головний убір, здебільшого з декількох складових: стрічки, квіти, гарус, пір'я, тканина, тверда (лубова, картонна чи паперова) основа) і віночок, який плели з барвінку, нерідко визолочували та доповнювали ним основний весільний головний убір.

Відмінність у статусності дівчини та дорослої, повнолітньої особи підкреслювали зачіски й головні убори. Дівочі зачіски і головні убори мали залишати відкритим тім'я, а з-під жіночих головних уборів нерідко було видно лише обличчя.

Проблемою для дослідника українського традиційного костюма, зокрема головних уборів, є вкрай погана представленість дівочих головних уборів, не кажучи вже про дитячі, у музейних колекціях. Така ситуація цілком зрозуміла, адже їх виготовляли здебільшого з нетривких матеріалів (квітів), а ті частини головних уборів, що їх робили з тканини (стрічки), потім передавали молодшому поколінню або використовували для іншого вбрання.

Традиційно українське весілля поділяють на три великих етапи: передшлюбні обряди, власне шлюб, післяшлюбні обряди. Таким чином, весілля в традиційній культурі було довготривалим процесом, кожний період якого позначався певними діями, зовнішнім виглядом усього кола учасників, що мало підкреслити ті зміни, які відбувалися в родині та загалом роді, а також з особою як одиницею роду [14, с. 10–12].

Передшлюбні обряди починалися зі сватання, позитивний результат якого позначався в дівочому костюмі зміною головного убору з дівочого вінка на головний убір засватаної дівчини. Регіонально ці знаки відрізнялися (кількість і колір стрічок, наявність хустки тощо [19, с. 160–162]), але їхнє значення як маркера початку перехідного процесу було однаковим і незаперечним по всій Україні. Кульмінаційний момент передшлюбних обрядів – вінкоплетини та запрошення молодою на весілля. Зібраний нами слобідсько-український польовий матеріал другої половини ХХ ст. доводить стійкість звичаю, на якому наголошували у своїх спогадах усі інформанти і який описано повсюдно в Україні, відповідно до якого молода «ходила просити» разом із друзками, маючи знаком своєї місії головний убір – вінок,

сплетений із застосуванням барвінку, а також інших оберегових рослин (рута, м'ята, волошки тощо [19, с. 167]).

Весільний вінок на Середній Наддніпрянщині був не просто високим, а й накладався на тверду основу, яку закріплювали складеною «на стрічку» хусткою [21, табл. 125–127]. І нині на Гуцульщині є «жінки, що збирають княгиню», головне завдання яких полягає не в тому, щоб допомогти вдягнути сорочку чи надати запаску відданиці. Їхнім талантом, який робить їх надзвичайно шанованими й затребуваними, є уміння створити весільну зачіску, що завершується накладанням весільного «чільця» [21, табл. 92–93]. Таке «збирання» триває кілька годин, а його результатом є створення конструкції, яка кріпиться на єдиній вовняній нитці і яку молодий у відповідний момент весілля розбирає одним порухом, що є символом належності дружини своєму чоловікові. Надзвичайно шанують сучасні гуцули і тих жінок, які шують «чільця» – на ткану основу чи позумент щільно нашивають лелітки, бісер, кольорові гудзики. [Польові матеріали автора, експедиція на Гуцульщину, 2012 р.]

За матеріалами із Центральної та Східної України вінок, у якому молода «збирала на весілля», уже не знімався нею до зміни дівочого головного убору на жіночий. На Західній Україні побутували окремі вінки для запросин і власне весілля [19, с. 165–166]. На нашу думку, цей варіант є архаїчнішим і чіткіше передає логіку весільних дійств, що їх і позначають головні убори, які дедалі частіше складаються лише з матеріалів, що трактувалися в народному світогляді як оберегові та межові. Так, барвінок, з якого плетуть весільний вінок, є атрибутом усіх родинних обрядів переходу й у весільній обрядовості має підкреслити вихід з дитячо-неповнолітнього стану.

Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. позначені у весільній атрибутиці появою нового виду весільного вінка – воскового. На Середній Наддніпрянщині (м. Черкаси) такі віночки купували в монастирях «аж у Києві», вони були білого кольору і мали вигляд неширокого налобника. Проте зовні вони нічим не відрізнялися від воскових доморобних, які сама дівчина виготовляла заздалегідь вмочанням паличок з намотаним на них клоччям

(пізніше – ватою) у розплавлений віск. Декоративним мотивом завжди були різного розміру квіти, згруповані або вздовж лоба, або додатково зібрані в композиції по три. На відміну від звичайного вінка з квітів, який розривали й віддавали всім друзям [польові матеріали автора, експедиція в Шебекінській район Белгородської області РФ, 2004 р.], і барвінку, що його зберігали за образами та клали в першу купіль першої дитини, воскові вінки всюди закладалися під скло в образ, яким благословляли молоду. Саме до воскових віночків у 1950-х роках українські наречені вперше почали чіпляти біле покривало – фату.

Апофеозом весілля слугував обряд «комори», який був поєднаний зі зміною фізичного та соціального стану молодих і позначався зміною вбрання молодої. Уже наприкінці XIX ст. в обряді існували варіації, за якими молоду перевозили до молодого ще в дівочому вінку, як на картині К. Трутовського «Весільний викуп» (1881 р., Національний художній музей України). Маркування змін статусу ілюструють і світлини з Поділля кінця XIX – початку XX ст.: молодої і свашки, де молода з розплетеною косою, але у вінку [21, табл. 76], та весільної групи [21, табл. 77].

Хв. Вовк, описуючи українське весілля, звернув увагу на «покривання молодої» як обряд, що відбувається ще в молоді, і довів логічність та архаїку цієї дії, а також зняття по прибутті весільного поїзду до молодого з молодої намітки та покладання її на піч [6, с. 277]. Логіка цієї дії незаперечна: виткана в чужому домі на чужих кроснах (верстаку, верстаті) намітка має долучитися до нового родинного вогнища. Згадаймо обряд «гріти руки» по поверненні з кладовища після похорону.

Від появи перших описів і замальовок українського традиційного вбрання, тобто від XVII–XVIII ст., до середини XX ст., коли традиційний костюм перетворюється на лише обрядове вбрання, українські жіночі головні убори розвивалися від рушниковоподібних (намітка, убрус, серпанок) до плато- і шапочкоподібних та комбінованих (очіпок і намітка, очіпок та хустка, пулка й хустка, одна чи кілька хусток різних розміру та якості).

Рушниковоподібні головні убори в XIX ст. робили переважно вдома з конопель та льону (залежно від регіону).

Можна припустити, що виготовлення першої намітки для весілля супроводжувалося певними обрядовими діями. Однак у Центральній і Східній Україні намітка на першу половину XX ст. вийшла з побутування й уже використовувалася з обрядовою метою. Хоча маємо досить рідкісне свідчення 1995 року від жительки с. Велика Данилівка (нині – частина промислового Харкова) про те, що її мати до Другої світової війни носила намітку як складову постійного вбрання.

За Хв. Вовком, у весільних обрядах застосовували два види головних уборів: 1) суто ритуальний серпанок, яким закривали обличчя молодої кілька разів: коли вона сиділа на посагу в очікуванні молодого; у церкві; під час переїзду до хати молодого; по завершенні обряду «комори» або на другий день після нього; 2) очіпок і намітка, які після закінчення весілля ставали звичайним елементами повсякденного та святкового вбрання жінки. На думку Хв. Вовка, намітку змінила хустка.

Наші спостереження свідчать, що хустка вже в XIX ст. мала власне символічне значення: її подавала (або перев'язувала нею руку) наречена нареченому на сватанні або заручинах, з нею він приходив «по молоду» і нею, а не серпанком, її символічно «покривали» свашки перед тим, як одягти очіпок чи «вив'язати хусткою “по-бабськи”»:

Покриванка плаче,
Покриваться хоче.
Не так покриваться,
Як поцілуватися.

Цю весільну приспівку і на сучасному весіллі виспівують, коли на молоду пов'язують хустку.

Генеза український жіночих головних уборів доводить, що народ виявив прихильність не тільки до зовнішнього боку обрядовості, на чому наголошували етнографи XIX – початку XX ст. [20, с. 268], але й до її «духу», сенсу, переносячи на новітні предмети семантику стародавніх, які виходили з ужитку.

Таким чином, зважаючи на викладений матеріал, можна дійти таких висновків:

1. Саме головні убори молодої були найважливішим знаковим кодом, який позначав етапи весільної драми.

2. До кінця XIX ст. в народній культурі спеціальних – власне весільних –

головних уборів не було, ними слугували звичайні головні убори з обрядовими елементами. Тільки на межі XIX–XX ст. з'явилося спеціальне весільне вбрання, до того ж першим кроком його побутування стала поява саме жіночих весільних головних уборів – воскових віночків.

3. Матеріалом для українських дівочих головних уборів у XVII–XX ст. в різних історико-етнографічних регіонах України слугували живі, воскові або паперові квіти, гарус, бісер, лелітки, хустки та стрічки різного гатунку, які гармонійно поєднувалися із зачісками з довгого волосся.

4. Саме зміна головних уборів підкреслювала перехід дівчини з неодруженого стану в статус жінки у шлюбі. Головним моментом весілля було «розплітання коси», яке відбувалося за різними сценаріями чи то в молодій перед переїздом до молодого, чи після обряду «комори». За свідченням Хв. Вовка, у Центральній Україні цей момент підкреслювався й одяганням на молоду чоловічої шапки, що в інших ситуаціях було неприпустимим для носіїв традиційної культури.

5. Українські традиційні жіночі головні убори, на відміну від дівочих, значно краще представлені в музейних колекціях, адже основними матеріалами для їх виготовлення були конопляні, лляні, шовкові, бавовняні, вовняні та напіввовняні тканини, придатніші для тривалого зберігання.

6. Українські традиційні жіночі головні убори виготовляли як у домашніх умовах (намітки, убруси, серпанки, вишиті хустки), так і в ремісничих осередках.

7. Українські традиційні жіночі головні убори поділяються на рушниковоподібні (намітки та схожі головні убори); платові (хустки, шалі, «краківки», «підшальники», «плечальники» та ін.) та шапочкоподібні (очіпок, чіпець, каптур, капирь тощо).

8. У традиційній культурі використовували як один вид головного убору (наприклад, намітка як повсякденне вбрання XVII–XVIII ст.), так і комбінації видів (очіпок + намітка (Полтавщина, кінець XIX ст.), очіпок + хустка (Центральна та Слобідська Україна, кінець XIX – початок XX ст.), чіпець + кільця видів хусток, які імітують намітку (Полісся, Волинь, Центральна Україна, XX ст.)).

9. Загальним для всієї етнічної території було прикривання волосся і тім'я заміжною жінкою. Зачіски заміжніх жінок

були різними: Західна Україна (зокрема Гуцульщина) – обрізання волосся, у тому числі обрядове, під час весілля; Східна й Центральна Україна – відмова від заплітання кіс, збирання волосся «на гулю» під головний убір. Надзвичайно пізнім варіантом зачіски для заміжньої жінки слід визнати плетення коси та викладання її навколо голови.

Джерела та література

1. *Астахова О. В.* Свята та побут Слобожанщини : Альбом / О. В. Астахова, Т. М. Крупа, В. А. Сушко. – Харків : Колорит, 2004. – 125 с. : іл. – (Серія «Українська колекція»).

2. *Бойківщина* : Історико-етнографічне дослідження / АН УРСР, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, Львівське відділення ; [відп. ред. Ю. Л. Гошко]. – Київ : Наукова думка, 1983. – 304 с.

3. *Борисенко В. К.* Традиції і життєдіяльність етносу : на матеріалах святково-обрядової культури українців / В. К. Борисенко. – Київ : Унісерв, 2000. – 191 с.

4. *Боряк О.* Ткацтво в обрядах та віруваннях українців (середина XIX – початок XX ст.) / О. Боряк. – Київ, 1997. – 196 с.

5. *Весільні пісні* / упоряд., авт. вступ. ст. та прим. М. М. Шубравська ; відп. ред. І. П. Березовський. – Київ : Дніпро, 1988. – 476 с. : іл.

6. *Вовк Х. К.* Студії з української етнографії та антропології / Хв. К. Вовк. – Київ : Мистецтво, 1995. – 336 с. : іл.

7. *Воропай О.* Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис / О. Воропай ; художник-оформлювач Л. Д. Кирпач-Осипова. – Харків : Фолю, 2005. – 508 с.

8. *Восточнославянский этнографический сборник* / Труды Института этнографии им. Миклухо-Маклая. Новая серия. – Москва : Изд-во АН СССР, 1956. – Т. 31. – 808 с.

9. *Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Старобельский уезд. Очерки по этнографии края* / под ред. В. В. Иванова. – Харьков : Изд-во губ. стат. комитета, 1898. – Т. 1. – 1012 с.

10. *Зеленин Д. К.* Восточнославянская этнография / Д. К. Зеленин ; пер. с нем. К. Д. Цивиной ; примеч. Т. А. Бернштам, Т. В. Станюкович и К. В. Чистова ; послесл. К. В. Чистова. – Москва : Наука, Главная редакция восточной литературы, 1991. – 511 с. : ил.

11. *Иванов В. В.* Современная деревня в Харьковской губернии // Харьковский сборник : Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю» на 1893 год /

В. В. Иванов ; Издание Харьковського губернського статистического комитета ; [под ред. члена-секретаря комитета В. В. Иванова]. – Харьков : Типография губернского правления, 1893. – Вып. 7. – С. 1–28.

12. *Козяр Св.* Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон / Св. Козяр. – Хмельницький, 2000. – 72 с.

13. *Коршак Т.* Свята та обряди Охтирського району / Т. Коршак. – Суми, 1993. – 30 с.

14. *Маєрчик М. С.* Українські обряди родинного циклу крізь призму моделі переходу : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05 / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. – Київ, 2002. – 18 с.

15. *Маслова Г. С.* Народная одежда в восточнославянских традиционных обычаях и обрядах XIX – начала XX в. / Г. С. Маслова. – Москва : Наука, 1984. – 216 с.

16. *Матейко К. І.* Український народний одяг / К. І. Матейко. – Київ : Наукова думка, 1977. – 224 с.

17. Муравський шлях-97 : Матеріали комплексної фольклорно-етнографічної експедиції / упоряд.: М. Красиков, Н. Олійник, В. Осадча, М. Семенова. – Харків : ХДІК, 1998. – 360 с.

18. Пісні Слобідської України. Фонографічна збірка : Пісні Харківщини. Вип. 1 /

збирацька робота, розшифровка нотних текстів та упоряд. Л. Новикової. – Харків : Майдан, 1996. – 188 с.

19. *Стельмащук Г. Г.* Традиційні головні убори українців / Г. Г. Стельмащук ; АН України, Інститут народознавства. – Київ : Наукова думка, 1993. – 240 с.

20. *Сумцов М. Ф.* Слобожане. Історико-етнографічна розвідка / М. Ф. Сумцов ; підгот. тексту й мовна ред. Л. Ушкалова ; слово до читача, прим. та післям. В. Фрадкіна. – Харків : Акта, 2002. – 282 с.

21. Українське народне мистецтво : Вбрання / під заг. ред. К. Г. Гуслистого ; упоряд.: С. Г. Колос (кер.), І. В. Гургула, Б. Б. Лобановський, О. Т. Полюшкевич. – Київ : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. – 328 с. (XXXVI + 248 табл. іл. + анотації).

22. Українці : Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Кн. 2. – Опішне : Українське народознавство, 1999. – 544 с. : іл.

23. *Чижикова Л. Н.* Русско-украинское пограничье : история и судьбы традиционной бытовой культуры / Л. М. Чижикова. – Москва : Наука, 1988. – 256 с.

24. Museum of the Ethnography of the Peoples of the USSR, Leningrad. – Leningrad : Aurora, 1990. – 102 p.

SUMMARY

Just the headdresses of the bride were the main significant code that marked the stages of wedding drama. Until the end of the nineteenth century special – exceptionally wedding – headdresses were absent in folk culture. These were usual head attires with ritual elements. Only on the turn of the nineteenth – twentieth centuries a special wedding dress appeared. Moreover, the appearance of women's wedding headdresses – wax chaplets – became the first step of its existence.

Living, wax or paper flowers, harus (worsted yarn), beads, sequins, shawls and ribbons of different grade were harmoniously combined with hair style from long hair and served as the material for Ukrainian maidenlike headdress in the seventeenth – twentieth centuries in different historical-ethnographic regions of Ukraine.

The *unplaiting of the braid* conducting according to different scenarios at the bride before removal to the bridegroom or after the ceremony of *pantry* is the main point of the marriage.

Ukrainian traditional women headdresses are divided into *rushnykovopodibni* (namitky and analogous head attires); *platovi* (shawls, wraps, *krakivky*, *pidshalnyky*, *plechalnyky* etc.) and a hat-like (*ochipok*, *chipets*, *hood*, *kapyr* etc.). One type of headdress (e.g., *namitka* as everyday attire of the seventeenth – eighteenth centuries) as the combinations of kinds (*ochipok* + *namitka* – *Poltavshchyna*, the end of the nineteenth century, *ochipok* + *shawl* – Central and *Slobidska* Ukraine, late nineteenth – early twentieth centuries, *chipets* (a regional type of the women's cap) + several kinds of shawls, mimicing *namitka* – *Polissia*, *Volyn*, Central Ukraine, the twentieth century) were used in traditional culture.

Traditional Ukrainian women's headdresses were made as at home (*namitky*, *ubrussy*, *muslins*, *embroidered shawls*) and in craft centers.

Traditional Ukrainian women's headdresses unlike girls' ones are much better represented in museum collections, as hempen, linen, silk, cotton, woolen and half-woolen fabrics, they were made of, are more suitable for long preservation.

Keywords: Ukrainian traditional culture, family rites, marriage, headdress, *namitka*, *ubrus*, *serpanok*, *ochipok*, *pulka*, *hustka*.